Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 15ης Ιουλίου 2021 [1]

Υπόθεση C-181/20

VYSOČINA WIND a.s.
κατά
Τσεχικής Δημοκρατίας

[αίτηση του Nejvyšší soud (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Τσεχική Δημοκρατία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2012/19/ΕΕ – Απόβλητα – Απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού – Δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση φωτοβολταϊκών πλαισίων – Ευθύνη του παραγωγού – Εσφαλμένη μεταφορά οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο – Ευθύνη κράτους μέλους – Αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει" – Αρχή της μη αναδρομικότητας»

I. Εισαγωγή

1. Στη διαφορά της κύριας δίκης, η Vysočina Wind αξιώνει αποζημίωση από το τσεχικό κράτος, διότι τούτο μετέφερε εσφαλμένως στο εσωτερικό δίκαιο την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» όπως αυτή συγκεκριμενοποιείται στην οδηγία 2012/19/ΕΕ [2] όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά πλαίσια.

2. Το δικαίωμα αποζημιώσεως δυνάμει του δικαίου της Ένωσης θεμελιώνεται στην απόφαση Francovich [3] και προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, κατάφωρη παράβαση του δικαίου της Ένωσης [4]. Μια τέτοια παράβαση θα μπορούσε να συνίσταται σε εσφαλμένη μεταφορά της οδηγίας 2012/19, θα αποκλείεται όμως αν η σχετική ρύθμιση της οδηγίας αντιβαίνει στο υπέρτερης ισχύος δίκαιο της Ένωσης, ιδίως στην αρχή της μη αναδρομικότητας.

3. Η Τσεχική Δημοκρατία αμφισβητεί τη συμβατότητα της οδηγίας 2012/19, η οποία δημοσιεύθηκε το 2012, με το δίκαιο της Ένωσης, καθόσον η εν λόγω οδηγία προβλέπει ότι οι παραγωγοί φωτοβολταϊκών πλαισίων αναλαμβάνουν τις δαπάνες για τη διαχείριση όλων των πλαισίων που έχουν διαθέσει ήδη στην αγορά από τις 13 Αυγούστου 2005 και μετά. Κατά συνέπεια, το εν λόγω κράτος μέλος θέσπισε ένα καθεστώς βάσει του οποίου οι χρήστες των

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

[2] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Ιουλίου 2012, σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) (ΕΕ 2012, L 197, σ. 38).

[3] Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428).

[4] Πρβλ. αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du pêcheur και Factortame (C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψη 51), της 26ης Ιανουαρίου 2010, Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, EU:C:2010:39, σκέψη 30), και της 25ης Μαρτίου 2021, Balgarska Narodna Banka (C-501/18, EU:C:2021:249, σκέψη 113).

φωτοβολταϊκών πλαισίων επιβαρύνονται με τις ως άνω δαπάνες εάν τα πλαίσια αυτά είχαν διατεθεί στην αγορά πριν από την 1η Ιανουαρίου 2013. Η Vysočina Wind εκμεταλλεύεται ηλιακή μονάδα παραγωγής ενέργειας και, δυνάμει του ανωτέρω καθεστώτος, υποχρεώθηκε να αναλάβει τις δαπάνες, τις οποίες ζητεί πλέον να της αποδοθούν.

4. Επομένως, επιβάλλεται να διευκρινισθεί κατά πόσον η θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια συμβιβάζεται με την αρχή της μη αναδρομικότητας.

II. Το νομικό πλαίσιο

Α. Η νομοθεσία της Ένωσης σχετικά με τη διαχείριση των ΑΗΗΕ

1. Η οδηγία 2012/19

5. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2012/19 ορίζει το αντικείμενό της ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία ορίζει μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης υγείας με την πρόληψη ή μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της παραγωγής και της διαχείρισης αποβλήτων ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ), καθώς και με τον περιορισμό των συνολικών επιπτώσεων της χρήσης των πόρων και τη βελτίωση της αποδοτικότητάς της, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 4 της οδηγίας [περί αποβλήτων[5]], συμβάλλοντας έτσι στη αειφόρο ανάπτυξη.»

6. Το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2012/19 προκύπτει, ιδίως, από το άρθρο 2, παράγραφος 1:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στον ηλεκτρικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό (ΗΗΕ) ως εξής:

α) από τις 13 Αυγούστου 2012 έως τις 14 Αυγούστου 2018 (μεταβατική περίοδος), υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 3, στον ΗΗΕ που υπάγεται στις κατηγορίες του παραρτήματος I. Το παράρτημα II περιέχει μη εξαντλητικό κατάλογο ειδών ΗΗΕ που υπάγονται στις κατηγορίες του παραρτήματος·

β) από τις 15 Αυγούστου 2018, σε όλο τον ΗΗΕ, υπό την επιφύλαξη των παραγράφων 3 και 4. Όλος ο ΗΗΕ κατατάσσεται στις κατηγορίες του παραρτήματος III. Το παράρτημα IV περιέχει μη εξαντλητικό κατάλογο ειδών ΗΗΕ που εμπίπτουν στις κατηγορίες του παραρτήματος III (ανοικτός κατάλογος).»

7. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 ορίζει διάφορες έννοιες:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) “ηλεκτρικός και ηλεκτρονικός εξοπλισμός” ή “ΗΗΕ”: ο εξοπλισμός η ορθή λειτουργία του οποίου εξαρτάται από ηλεκτρικά ρεύματα ή ηλεκτρομαγνητικά πεδία και ο εξοπλισμός για την παραγωγή, τη μεταφορά και τη μέτρηση των ρευμάτων και πεδίων αυτών, ο οποίος έχει σχεδιασθεί για να λειτουργεί υπό ονομαστική τάση έως 1 000 V εναλλασσομένου ρεύματος ή έως 1 500 V συνεχούς ρεύματος·

[5] Οδηγία 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (ΕΕ 2008, L 312, σ. 3).

[…]

ε) “απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού” ή “ΑΗΗΕ”: ο ηλεκτρικός και ηλεκτρονικός εξοπλισμός που θεωρείται απόβλητο κατά την έννοια του άρθρου 3 παράγραφος 1 της οδηγίας [περί αποβλήτων], συμπεριλαμβανομένων όλων των κατασκευαστικών στοιχείων, των συναρμολογημένων μερών και των αναλωσίμων, που συνιστούν τμήμα του προϊόντος κατά τον χρόνο απόρριψής του».

8. Το παράρτημα Ι της οδηγίας 2012/19 απαριθμεί τις κατηγορίες ΗΗΕ που καλύπτει η οδηγία κατά τη μεταβατική περίοδο του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α′. Το σημείο 4 αναφέρει τα καταναλωτικά είδη και τα φωτοβολταϊκά πλαίσια.

9. Επιπλέον, τα φωτοβολταϊκά πλαίσια μνημονεύονται και στο σημείο 4 του μη εξαντλητικού καταλόγου ΗΗΕ του παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 2012/19 που αναφέρεται στις κατηγορίες του παραρτήματος Ι.

10. Το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 ρυθμίζει την ευθύνη του παραγωγού όσον αφορά τις δαπάνες διαθέσεως των συσκευών που χρησιμοποιούνται για εμπορικούς σκοπούς:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, για προϊόντα που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005, οι δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση των ΑΗΗΕ που προέρχονται από άλλους χρήστες πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών να χρηματοδοτούνται από τους παραγωγούς.

Για τα ιστορικά απόβλητα που αντικαθίστανται από νέα ισοδύναμα προϊόντα ή από νέα προϊόντα που επιτελούν την ίδια λειτουργία, η χρηματοδότηση των δαπανών επιβαρύνει τους παραγωγούς αυτών των προϊόντων, όταν τα προμηθεύουν. Τα κράτη μέλη δύνανται, εναλλακτικώς, να προβλέπουν ότι οι άλλοι χρήστες πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών, μπορούν επίσης να καθίστανται, εν μέρει ή πλήρως, υπεύθυνοι για τη χρηματοδότηση αυτή.

Για τα λοιπά ιστορικά απόβλητα, η χρηματοδότηση των δαπανών επιβαρύνει τους χρήστες, πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών.»

11. Επίσης, από το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/19 προκύπτει ότι τα «ΑΗΗΕ τ[α] προερχόμεν[α] από προϊόντα που είχαν διατεθεί στην αγορά πριν από τις 13 Αυγούστου 2005» θεωρούνται ως «ιστορικά απόβλητα».

12. Τις ίδιες ρυθμίσεις προέβλεπαν επίσης το άρθρο 9, παράγραφος 1, και το άρθρο 8, παράγραφος 3, της οδηγίας 2002/96/ΕΚ σχετικά με τα απόβλητα ειδών ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ)[6]. Ωστόσο, η προγενέστερη οδηγία δεν εφαρμοζόταν ως προς τα φωτοβολταϊκά πλαίσια. Αυτά καλύφθηκαν το πρώτον με την οδηγία 2012/19.

13. Η ευθύνη του παραγωγού μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 23 της οδηγίας 2012/19:

«[…] Προκειμένου να αποκομισθούν τα μέγιστα δυνατά οφέλη από την αρχή της ευθύνης του παραγωγού, κάθε παραγωγός πρέπει να είναι υπεύθυνος για τη χρηματοδότηση της διαχείρισης των αποβλήτων που προέρχονται από τα δικά του προϊόντα. Ο παραγωγός πρέπει να μπορεί να

[6] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τα απόβλητα ειδών ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) (ΕΕ 2003, L 37, σ. 24), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2003/108/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Δεκεμβρίου 2003 (ΕΕ 2003, L 345, σ. 106).

επιλέγει εάν θα εκπληρώσει την υποχρέωση αυτή ατομικά ή με το να ενταχθεί σε συλλογικό σύστημα. Κάθε παραγωγός, όταν διαθέτει ένα προϊόν στην αγορά, πρέπει να παρέχει οικονομική εγγύηση ώστε το κόστος της διαχείρισης των ΑΗΗΕ από ορφανά προϊόντα να μην επιβαρύνει την κοινωνία ή τους υπόλοιπους παραγωγούς. Την ευθύνη για τη χρηματοδότηση της διαχείρισης των ιστορικών αποβλήτων πρέπει να μοιράζονται όλοι οι παραγωγοί στο πλαίσιο συλλογικών συστημάτων χρηματοδότησης, στα οποία συνεισφέρουν αναλογικά όλοι οι παραγωγοί που είναι ενεργοί στην αγορά όταν ανακύπτει το κόστος. Η εφαρμογή συλλογικών συστημάτων χρηματοδότησης δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των παραγωγών, των εισαγωγέων και των νεοεισερχομένων στην αγορά προϊόντων υψηλής ειδίκευσης και περιορισμένου όγκου παραγωγής. Τα συλλογικά συστήματα θα μπορούσαν να προβλέπουν διαφοροποιημένες χρηματικές εισφορές, με βάση την ευκολία ανακύκλωσης των προϊόντων και των πολύτιμων πρώτων υλών που περιέχονται σε αυτά. Για εξοπλισμό με μεγάλο κύκλο ζωής, που υπάγεται πλέον στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας, όπως για παράδειγμα τα φωτοβολταϊκά πλαίσια, θα πρέπει να είναι δυνατή η βέλτιστη αξιοποίηση των υφιστάμενων δομών συλλογής και ανάκτησης, με την προϋπόθεση να τηρούνται αντίστοιχες απαιτήσεις με βάση την παρούσα οδηγία.»

14. Η οδηγία 2012/19 δημοσιεύθηκε στις 24 Ιουλίου 2012 και, δυνάμει του άρθρου 24, παράγραφος 1, έπρεπε να μεταφερθεί στα εθνικά δίκαια έως τις 14 Φεβρουαρίου 2014.

2. Η οδηγία περί αποβλήτων

15. Επιπλέον, πρέπει να υπομνησθούν οι διατάξεις της οδηγίας περί αποβλήτων, οι οποίες εφαρμόζονται, κατά περίπτωση, όσον αφορά την ευθύνη για τα απόβλητα.

16. Το άρθρο 15 των οδηγιών περί αποβλήτων 75/442[7] (αρχικά, άρθρο 11 της οδηγίας αυτής) και 2006/12[8] προέβλεπε τα εξής:

«Σύμφωνα με την αρχή “ο ρυπαίνων πληρώνει”, η δαπάνη για τη διάθεση των αποβλήτων βαρύνει:

[…] τον κάτοχο που παραδίδει απόβλητα σε φορέα συλλογής ή σε επιχείρηση προβλεπόμενη από το άρθρο 9, ή/και

[…] τους προηγούμενους κατόχους ή τον παραγωγό του προϊόντος που παράγει τα απόβλητα.»

17. Το άρθρο 14 της ισχύουσας πλέον οδηγίας περί αποβλήτων 2008/98 προβλέπει παρόμοιο καθεστώς:

«1. Σύμφωνα με την αρχή “ο ρυπαίνων πληρώνει”, το κόστος διαχείρισης των αποβλήτων βαρύνει τον αρχικό παραγωγό αποβλήτων, τον τρέχοντα ή τους προηγούμενους κατόχους αποβλήτων.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίζουν ότι το κόστος διαχείρισης των αποβλήτων βαρύνει εν μέρει ή πλήρως τον παραγωγό του προϊόντος από το οποίο προέρχονται τα απόβλητα και ότι οι διανομείς αυτού του προϊόντος μπορούν να μοιράζονται το σχετικό κόστος.»

[7] Οδηγία 75/442/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1975, περί των στερεών αποβλήτων (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 86), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1882/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003 (ΕΕ 2003, L 284, σ. 1).

[8] Οδηγία 2006/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2006, περί των στερεών αποβλήτων (ΕΕ 2006, L 114, σ. 9).

Β. Το τσεχικό δίκαιο

18. Η Τσεχική Δημοκρατία εκπλήρωσε τις απορρέουσες από την αρχική οδηγία 2002/96 υποχρεώσεις της εκδίδοντας τον νόμο περί αποβλήτων. Στις 30 Μαΐου 2012, πριν από την έκδοση της οδηγίας 2012/19, προστέθηκε στον εν λόγω νόμο ένα νέο άρθρο 37p, δυνάμει του οποίου θεσπίστηκε μηχανισμός για τη χρηματοδότηση της διαχειρίσεως των αποβλήτων φωτοβολταϊκών πλαισίων. Κατά τη διάταξη αυτή, η υποχρέωση χρηματοδοτήσεως όσον αφορά τη διαχείριση των αποβλήτων φωτοβολταϊκών πλαισίων που διατέθηκαν στην αγορά πριν από την 1η Ιανουαρίου 2013 βαρύνει τον φορέα εκμεταλλεύσεως της ηλιακής μονάδας παραγωγής ενέργειας και εκπληρώνεται μέσω καταβολής τέλους ανακύκλωσης σε ισόποσες δόσεις. Προς τούτο, επιβλήθηκε στους φορείς εκμεταλλεύσεως ηλιακών μονάδων παραγωγής ενέργειας η υποχρέωση να συνάψουν, το αργότερο έως τις 30 Ιουνίου 2013, σύμβαση με φορέα ενός κοινού συστήματος χρηματοδοτήσεως κατά τέτοιον τρόπο, ώστε η χρηματοδότηση αυτή να εξασφαλιστεί το αργότερο από την 1η Ιανουαρίου 2019. Αντιθέτως, όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά μετά την 1η Ιανουαρίου 2013, προβλέφθηκε ότι η εν λόγω υποχρέωση βαρύνει τους παραγωγούς των πλαισίων αυτών.

ΙΙΙ. Τα πραγματικά περιστατικά και η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

19. Η Vysočina Wind εκμεταλλεύεται την ηλιακή μονάδα παραγωγής ενέργειας «Vranovská ves II». Η μονάδα αυτή τέθηκε σε λειτουργία το 2009 μέσω χρήσης φωτοβολταϊκών πλαισίων που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005. Κατόπιν θεσπίσεως του νέου άρθρου 37p του τσεχικού νόμου περί αποβλήτων, η Vysočina Wind συνήψε με τους αρμόδιους φορείς συμβάσεις βάσει των οποίων κατέβαλε στους φορείς αυτούς, κατά τα έτη 2015 και 2016 και σε τρεις δόσεις, τέλος ανακύκλωσης για μελλοντικά ηλεκτρικά απόβλητα φωτοβολταϊκών πλαισίων συνολικού ύψους 1 613 773,24 τσεχικών κορωνών (CZK) (περίπου 65 000 ευρώ).

20. Η Vysočina Wind άσκησε αγωγή αποζημιώσεως κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας ζητώντας το εν λόγω ποσό. Ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, υποστήριξε ότι η Τσεχική Δημοκρατία μετέφερε εσφαλμένα στο εσωτερικό δίκαιο την οδηγία 2012/19. Κατά το άρθρο 13, η υποχρέωση χρηματοδοτήσεως για τη διάθεση αποβλήτων φωτοβολταϊκών πλαισίων που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005 βαρύνει τον παραγωγό και όχι τον χρήστη. Επομένως, η Vysočina Wind υφίσταται ζημία στο μέτρο που, δυνάμει του άρθρου 37p του νόμου περί αποβλήτων, ο οποίος εξακολουθεί να ισχύει, οφείλει να καταβάλλει, ακόμη και μετά τις 14 Φεβρουαρίου 2014 (λήξη της προθεσμίας μεταφοράς), το τέλος ανακύκλωσης το οποίο βαρύνει τον παραγωγό με βάση το δίκαιο της Ένωσης.

21. Η Τσεχική Δημοκρατία αντέτεινε ότι, αντιθέτως προς το γράμμα της οδηγίας 2012/19, η υποχρέωση των παραγωγών να χρηματοδοτούν τη διάθεση των αποβλήτων φωτοβολταϊκών πλαισίων ισχύει μόνον ως προς τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς (14 Φεβρουαρίου 2014), δεδομένου ότι η αναδρομική επιβολή μιας τέτοιας υποχρεώσεως θα αποτελούσε περίπτωση μη επιτρεπόμενης αναδρομικότητας και συνακόλουθης παραβιάσεως των γενικών αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου. Επιπλέον, επισήμανε ότι πολλοί από τους παραγωγούς που διέθεσαν στην αγορά φωτοβολταϊκά πλαίσια κατά τα έτη 2005 έως 2013 δεν υφίστανται πλέον και ότι, επομένως, δεν είναι πλέον δυνατό να τους επιβληθεί υποχρέωση χρηματοδοτήσεως για τη διαχείριση των αποβλήτων.

22. Η αγωγή της Vysočina Wind έγινε δεκτή σε δύο βαθμούς δικαιοδοσίας. Η υπόθεση εκκρεμεί πλέον ενώπιον του Nejvyšší soud (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Τσεχική Δημοκρατία), το οποίο υποβάλλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Έχει το άρθρο 13 της οδηγίας 2012/19 την έννοια ότι απαγορεύει σε κράτος μέλος να επιβάλλει στους χρήστες και όχι στους παραγωγούς την υποχρέωση χρηματοδοτήσεως του κόστους της συλλογής, της επεξεργασίας, της ανακτήσεως και της περιβαλλοντικώς ορθής διαθέσεως των ΑΗΗΕ που προέρχονται από φωτοβολταϊκά πλαίσια τα οποία διατέθηκαν στην αγορά πριν από την 1η Ιανουαρίου 2013;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: ασκεί επιρροή, για την εκτίμηση των προϋποθέσεων στοιχειοθετήσεως της ευθύνης κράτους μέλους για ζημία προκληθείσα σε ιδιώτη λόγω παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης, περίσταση όπως αυτή της κύριας δίκης, κατά την οποία το οικείο κράτος μέλος είχε ρυθμίσει σε εθνικό επίπεδο τον τρόπο χρηματοδοτήσεως των αποβλήτων φωτοβολταϊκών πλαισίων ήδη πριν από την έκδοση της οδηγίας, δυνάμει της οποίας τα φωτοβολταϊκά πλαίσια υπήχθησαν στη ρύθμιση του δικαίου της Ένωσης και επιβλήθηκε στους παραγωγούς η υποχρέωση κάλυψης των σχετικών δαπανών, και δη και ως προς τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά πριν από την εκπνοή της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας (και πριν από τη θέσπιση της ρυθμίσεως σε επίπεδο Ένωσης);

23. Η Vysočina Wind, η Τσεχική Δημοκρατία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Επιπλέον, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατόπιν αιτήματος του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο δεν διεξήγαγε επ' ακροατηρίου συζήτηση.

IV. Νομική εκτίμηση

24. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως σκοπεί στη διευκρίνιση των προϋποθέσεων αξίωσης αποζημιώσεως λόγω ευθύνης του κράτους με βάση το δίκαιο της Ένωσης. Το αιτούν δικαστήριο, λοιπόν, ζητεί να αποσαφηνισθεί αν το άρθρο 13 της οδηγίας 2012/19 απαγορεύει σε κράτος μέλος να επιβάλλει στους χρήστες και όχι στους παραγωγούς την υποχρέωση χρηματοδοτήσεως των δαπανών διαχειρίσεως για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά πριν από την 1η Ιανουαρίου 2013 (βλ. κατωτέρω υπό Α). Από τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία αφορά η εθνική διαδικασία, προκύπτει ότι τα φωτοβολταϊκά πλαίσια, εν προκειμένω, είχαν διατεθεί στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005.

25. Σε περίπτωση που τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιβαρύνουν με τις σχετικές δαπάνες τους χρήστες τέτοιων πλαισίων, το Ανώτατο Δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, επίσης, η σημασία που έχει, για την ευθύνη του κράτους μέλους, το γεγονός ότι το ίδιο το κράτος μέλος έχει ρυθμίσει πριν από τη θέσπιση της ενωσιακής νομοθεσίας την ευθύνη όσον αφορά τα απόβλητα που προέρχονται από τα εν λόγω φωτοβολταϊκά πλαίσια (βλ. κατωτέρω υπό Β).

Α. Πρώτο προδικαστικό ερώτημα – Έναρξη της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια

26. Σε σχέση με την απάντηση στο ερώτημα αυτό, θα αναλύσω καταρχάς ότι, βάσει του άρθρου 13 της οδηγίας 2012/19, οι δαπάνες διαθέσεως φωτοβολταϊκών πλαισίων που διατίθενται στην αγορά από τις 13 Αυγούστου 2005 βαρύνει τους παραγωγούς (βλ. κατωτέρω υπό 1). Στη συνέχεια, θα εξετάσω αν η ρύθμιση αυτή συνάδει με την αρχή της μη αναδρομικότητας (βλ. κατωτέρω υπό 2).

1. Το κανονιστικό περιεχόμενο του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19

27. Από την οδηγία 2012/19 προκύπτει σαφώς ότι οι δαπάνες διαθέσεως φωτοβολταϊκών πλαισίων που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005 δεν μπορούν να επιβαρύνουν τους χρήστες. Πιο συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε, για προϊόντα που διατέθηκαν στην αγορά μετά την ημερομηνία αυτή, οι δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση των ΑΗΗΕ που προέρχονται από άλλους χρήστες πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών να χρηματοδοτούνται *από τους παραγωγούς*.

28. Βάσει της οδηγίας 2012/19, τα φωτοβολταϊκά πλαίσια συνιστούν ηλεκτρικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό.

29. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α′, η οδηγία εφαρμόζεται από τις 13 Αυγούστου 2012 στον ηλεκτρικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό (ΗΗΕ) που υπάγεται στις κατηγορίες του παραρτήματος Ι. Ο μη εξαντλητικός κατάλογος ειδών ΗΗΕ που περιλαμβάνεται στο παράρτημα ΙΙ συγκεκριμενοποιεί τις κατηγορίες αυτές. Τα φωτοβολταϊκά πλαίσια μνημονεύονται ρητώς τόσο στο σημείο 4 του παραρτήματος Ι όσο και στο σημείο 4 του παραρτήματος ΙΙ. Προφανώς, λοιπόν, ο νομοθέτης έλαβε ως δεδομένο ότι τα εν λόγω πλαίσια συνιστούν ΗΗΕ κατά την έννοια του ορισμού του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2012/19, θέλησε δε να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας με την αναδιατύπωσή της ώστε να καλύψει και αυτά τα είδη.

30. Όταν οι κάτοχοι φωτοβολταϊκών πλαισίων απορρίπτουν ή προτίθενται ή υποχρεούνται να απορρίψουν τα πλαίσια, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας περί αποβλήτων, τα πλαίσια αυτά καθίστανται απόβλητα και, επομένως, *ΑΗΗΕ* σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2012/19.

31. Όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά πλαίσια, το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 προβλέπει ότι *οι παραγωγοί* πρέπει να χρηματοδοτούν τις δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση τους.

32. Βεβαίως, η οδηγία 2012/19 εκδόθηκε και δημοσιεύθηκε μόλις τον Ιούλιο του 2012. Ως προς τα φωτοβολταϊκά πλαίσια, μάλιστα, η εφαρμογή της ξεκίνησε από τις 13 Αυγούστου 2012, όπως προκύπτει από το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α′. Η προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο έληξε στις 14 Φεβρουαρίου 2014, δυνάμει του άρθρου 24, παράγραφος 1. Ωστόσο, το άρθρο 13, παράγραφος 1, προβλέπει σαφώς ότι η ευθύνη του παραγωγού ισχύει για όλες τις συσκευές που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005. Τούτο, λοιπόν, πρέπει να ισχύει και για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια. Η Επιτροπή τονίζει επίσης ότι, σε αντίθεση με άλλες διατάξεις, δεν υφίσταται μεταβατικό καθεστώς σχετικά με την ευθύνη του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια.

33. Η προθεσμία μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο και η ημερομηνία έναρξης ισχύος της οδηγίας 2012/19 είναι κρίσιμες για τον καθορισμό του χρονικού σημείου από το οποίο δύναται να απαιτηθεί η εκ μέρους των παραγωγών φωτοβολταϊκών πλαισίων ανάληψη των εν λόγω δαπανών.

34. Ειδικότερα, η Επιτροπή εξετάζει το αν οι παραγωγοί πρέπει να επιβαρύνονται με τις δαπάνες για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια τα οποία κατέστησαν απόβλητα πριν από τις ανωτέρω ημερομηνίες. Τέτοια πλαίσια όμως δεν αποτελούν αντικείμενο της προκειμένης διαδικασίας, καθόσον η Vysočina Wind ζητεί την επιστροφή των ποσών που κατέβαλε μόνο για την περίπτωση που τα πλαίσιά της θα καταστούν απόβλητα στο μέλλον, ήτοι μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς.

35. Πλαίσια αυτού του είδους, τα οποία έχουν διατεθεί στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005, αλλά αργότερα καθίστανται απόβλητα, εμπίπτουν αναμφίβολα στο πεδίο ευθύνης του παραγωγού δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19.

36. Η απαλλαγή των παραγωγών από την ευθύνη τους και η επιβολή στους χρήστες φωτοβολταϊκών πλαισίων των δαπανών για τη συλλογή, επεξεργασία, ανάκτηση και περιβαλλοντικώς ορθή διάθεσή τους δεν θα συμβιβαζόταν με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19. Το κατά πόσον μπορούν να επιβαρυνθούν οι χρήστες όταν οι παραγωγοί δεν δύνανται να αναλάβουν τις δαπάνες, δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας.

37. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση, ως ενδιάμεσο συμπέρασμα, ότι, με βάση το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19, τα κράτη μέλη οφείλουν να επιβαρύνουν *τους παραγωγούς* με τις δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση των φωτοβολταϊκών πλαισίων, όσον αφορά προϊόντα που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005 και προέρχονται από άλλους χρήστες πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών.

2. Η αρχή της μη αναδρομικότητας

38. Η εφαρμογή όμως της ευθύνης του παραγωγού σε σχέση με τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά μετά τις 13 Αυγούστου 2005, αλλά πριν από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας 2012/19 στο εσωτερικό δίκαιο, θα συνεπαγόταν απαράδεκτη αναδρομικότητα κατά την εκτίμηση της Τσεχικής Δημοκρατίας και της Γερμανίας.

39. Ως εκ τούτου, τα δύο αυτά κράτη μέλη προτείνουν στο Δικαστήριο συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19. Η διάταξη αυτή δεν αποκλείει ρυθμίσεις των κρατών μελών οι οποίες προβλέπουν ευθύνη των παραγωγών μόνο για φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς.

40. Ωστόσο, τέτοιο αποτέλεσμα θα ήταν contra legem και, επομένως, δεν μπορεί να επιτευχθεί βάσει ερμηνείας του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19[9]. Πράγματι, η διάταξη αυτή καθιστά σαφές ότι η ευθύνη του παραγωγού αρχίζει ήδη από τη διάθεση στο εμπόριο στις 13 Αυγούστου 2005. Συνεπώς, στο μέτρο που η ρύθμιση αυτή αντιβαίνει στην αρχή της μη αναδρομικότητας, θα ήταν ανίσχυρη.

[9] Βλ. αποφάσεις της 1ης Οκτωβρίου 2020, Entoma (C-526/19, EU:C:2020:769, σκέψη 43), και της 17ης Δεκεμβρίου 2020, De Masi και Βαρουφάκης κατά ΕΚΤ (C-342/19 P, EU:C:2020:1035, σκέψεις 35 και 36). Βλ. επίσης, σχετικά με τη σημασία του γράμματος των διατάξεων, αποφάσεις της 24ης Νοεμβρίου 2005 Deutsches Milch-Kontor (C-136/04, EU:C:2005:716, σκέψη 32), και της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Puppinck κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-418/18 P, EU:C:2019:1113, σκέψη 76).

41. Μολονότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν θέτει εν αμφιβόλω το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19, το Δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως, κατ' εξαίρεση, το κύρος διατάξεων του δικαίου της Ένωσης όταν αυτό είναι αναγκαίο προκειμένου να δοθεί πλήρης απάντηση στο αιτούν δικαστήριο [10].

α) Η αναδρομικότητα της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια

42. Η νομολογία σχετικά με την αναδρομικότητα στηρίζεται στις αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου οι οποίες περιλαμβάνονται στην έννομη τάξη της Ένωσης. Επομένως, αυτές πρέπει να γίνονται σεβαστές από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, αλλά και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση των εξουσιών που τους απονέμουν οι οδηγίες της Ένωσης [11].

43. Κατά γενικό κανόνα, η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν επιτρέπει να έχει μια πράξη της Ένωσης ως χρονικό σημείο αφετηρίας ημερομηνία προγενέστερη της δημοσίευσής της [12]. Εντούτοις, η οδηγία 2012/19 δεν προβλέπει ότι η ευθύνη του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια ισχύει ήδη πριν από τη δημοσίευσή της, στις 24 Ιουλίου 2012. Αντιθέτως, τα κράτη μέλη οφείλουν να θεσπίσουν την ευθύνη αυτή του παραγωγού μόνον κατά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς, ήτοι στις 14 Φεβρουαρίου 2014. Η οδηγία, λοιπόν, δεν απαιτεί να αναλαμβάνουν οι παραγωγοί, πριν από τις 14 Φεβρουαρίου 2014, την ευθύνη για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν καταστεί απόβλητα.

44. Ωστόσο, προϋπόθεση για την ευθύνη του παραγωγού θα μπορούσε να θεμελιώνεται και σε χρόνο προγενέστερο της δημοσίευσης της οδηγίας 2012/19, καθόσον αυτή καλύπτει τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν διατεθεί στην αγορά από τις 13 Αυγούστου 2005, δηλαδή πριν από τη δημοσίευση της οδηγίας, στις 24 Ιουλίου 2012.

45. Μια τέτοια νομοθετική τεχνική δεν παραβιάζει κατ' ανάγκην τις αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου. Αντιθέτως, όπως τονίζουν η Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, ο νέος κανόνας εφαρμόζεται άμεσα στα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεως που γεννήθηκε υπό το κράτος παλαιότερου κανόνα (αναδρομική σύνδεση) [13]. Πράγματι, το πεδίο εφαρμογής της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορεί να επεκταθεί τόσο ώστε να παρακωλύει, κατά γενικό τρόπο, την εφαρμογή του νέου κανόνα στα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεων που γεννήθηκαν υπό το κράτος του παλαιότερου κανόνα [14].

[10] Αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2015, Schrems (C-362/14, EU:C:2015:650, σκέψη 67), της 16ης Ιουλίου 2020, Facebook Ireland και Schrems (C-311/18, EU:C:2020:559, σκέψη 161), και της 17ης Σεπτεμβρίου 2020, Compagnie des pêches de Saint-Malo (C-212/19, EU:C:2020:726, σκέψη 30).

[11] Αποφάσεις της 3ης Δεκεμβρίου 1998, Belgocodex (C-381/97, EU:C:1998:589, σκέψη 26), της 26ης Απριλίου 2005, «Goed Wonen» (C-376/02, EU:C:2005:251, σκέψη 32), της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Plantanol (C-201/08, EU:C:2009:539, σκέψη 43), και της 10ης Δεκεμβρίου 2015, Veloserviss (C-427/14, EU:C:2015:803, σκέψη 30).

[12] Αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 1979, Racke (98/78, EU:C:1979:14, σκέψη 20), της 26ης Απριλίου 2005, «Goed Wonen» (C-376/02, EU:C:2005:251, σκέψη 33), και της 30ής Απριλίου 2019, Ιταλία κατά Συμβουλίου (Αλιευτική ποσόστωση για τον ξιφία της Μεσογείου) (C-611/17, EU:C:2019:332, σκέψη 106).

[13] Αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 1973, SOPAD (143/73, EU:C:1973:145, σκέψη 8), της 29ης Ιανουαρίου 2002, Pokrzeptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, σκέψη 49), και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Andersen (C-303/13 P, EU:C:2015:647, σκέψη 49).

[14] Αποφάσεις της 16ης Μαΐου 1979, Tomadini (84/78, EU:C:1979:129, σκέψη 21), της 29ης Ιανουαρίου 2002, Pokrzeptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, σκέψη 55), και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Andersen (C-303/13 P, EU:C:2015:647, σκέψη 49).

46. Εντούτοις, πρέπει να ληφθεί υπόψη, επίσης, ότι νέος κανόνας δικαίου δεν εφαρμόζεται στις γεγενημένες έννομες καταστάσεις που δημιουργήθηκαν σε προγενέστερο χρόνο [15]. Αντιθέτως, οι πράξεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από την έναρξη της ισχύος της νέας νομοθεσίας εξακολουθούν να διέπονται από την παλαιά νομοθεσία [16]. Αυτό συμβαίνει, παραδείγματος χάρη, στην περίπτωση των καταχωρισμένων σημάτων των οποίων η καταχώριση δεν θίγεται από μεταγενέστερες απαιτήσεις [17].

47. Επομένως, το καθοριστικό ζήτημα είναι αν η θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού με βάση το δίκαιο περί αποβλήτων όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά πλαίσια τα οποία οι παραγωγοί έχουν διαθέσει ήδη στην αγορά, δηλαδή έχουν πωλήσει κατά κανόνα, μεταβάλλει τις έννομες συνέπειες μιας περατωθείσας πράξεως ή ρυθμίζει μόνον τα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεως γεννηθείσας υπό το κράτος του παλαιού κανόνα.

48. Κατά την παραγωγή των φωτοβολταϊκών πλαισίων, οι παραγωγοί πρέπει να λάβουν ήδη ως δεδομένο ότι, σε μεταγενέστερο χρόνο, τα εν λόγω πλαίσια θα καταστούν απόβλητα. Υπό το πρίσμα αυτό, η θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού φαίνεται να ρυθμίζει μόνον τα μελλοντικά αποτελέσματα μιας καταστάσεως που γεννήθηκε σε προγενέστερο χρόνο.

49. Στο ίδιο πνεύμα, το Δικαστήριο έκρινε προσφάτως αύξηση των δαπανών διαχειρίσεως των αποβλήτων. Συναφώς, επρόκειτο για την παράταση της διάρκειας της μετέπειτα μέριμνας για έναν ΧΥΤΑ που έχει παύσει τη λειτουργία του, με αποτέλεσμα την αύξηση των σχετικών δαπανών. Οι δαπάνες αυτές έπρεπε να επιβαρύνουν τους αρχικούς κατόχους των αποβλήτων που είχαν εναποθηκευθεί στον ΧΥΤΑ κατά το παρελθόν, δεδομένου ότι η παράταση της μετέπειτα μέριμνας αφορούσε μόνον το μελλοντικό αποτέλεσμα της υγειονομικής ταφής των αποβλήτων για τα οποία ευθύνονταν οι αρχικοί κάτοχοί τους [18]. Το Δικαστήριο εκτίμησε ομοίως τον υπολογισμό των μελλοντικών συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για περιόδους απασχολήσεως που προηγήθηκαν της εκδόσεως της σχετικής οδηγίας [19], καθώς και τα αποτελέσματα των νέων κανόνων επί των υφιστάμενων συμβάσεων εργασίας [20].

50. Ωστόσο, η απλή μεταφορά της νομολογίας αυτής στην υπό κρίση υπόθεση δεν θα λάμβανε υπόψη το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο θεσπίσεως της ευθύνης του παραγωγού, η ευθύνη με βάση το δίκαιο περί αποβλήτων, όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που είχαν διατεθεί στην αγορά, είχε ήδη ρυθμιστεί και περιλαμβανόταν, κατά κανόνα, οριστικά στις συμφωνίες μεταξύ των παραγωγών και των χρηστών.

51. Πράγματι, το άρθρο 14 ή το άρθρο 15 της εκάστοτε ισχύουσας οδηγίας περί αποβλήτων απαιτούσε από τα κράτη μέλη να καθορίζουν ποιος αναλαμβάνει τις δαπάνες διαχειρίσεως των αποβλήτων. Η διάταξη αυτή παρείχε στα κράτη μέλη τη δυνατότητα επιλογής να επιβαρύνουν με τις δαπάνες διαχειρίσεως των αποβλήτων τον κάτοχο, στα χέρια του οποίου το προϊόν καθίσταται απόβλητο, ή τον παραγωγό ή ορισμένα άλλα πρόσωπα.

[15] Αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 2010, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ. (C-266/09, EU:C:2010:779, σκέψη 32), της 7ης Νοεμβρίου 2013, Gemeinde Altrip κ.λπ. (C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 22), και της 14ης Μαΐου 2020, Azienda Municipale Ambiente (C-15/19, EU:C:2020:371, σκέψη 57).

[16] Απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2011, Flos (C-168/09, EU:C:2011:29, σκέψη 51).

[17] Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, Textilis (C-21/18, EU:C:2019:199, σκέψεις 30 έως 32).

[18] Απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Azienda Municipale Ambiente (C-15/19, EU:C:2020:371, σκέψη 58).

[19] Απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, O'Brien (C-432/17, EU:C:2018:879, σκέψεις 35 και 36).

[20] Αποφάσεις της 29ης Ιανουαρίου 2002, Pokrzeptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, σκέψη 52), και της 12ης Σεπτεμβρίου 2013, Kuso (C-614/11, EU:C:2013:544, σκέψη 31).

52. Στο μέτρο που το εκάστοτε κράτος μέλος είχε προβλέψει την ευθύνη του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια ήδη από τις 13 Αυγούστου 2005, το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 δεν επέβαλλε μεταβολή του νομικού καθεστώτος και, επομένως, δεν ανέπτυσσε στην πράξη αναδρομική ισχύ. Τα εν λόγω κράτη μέλη, λοιπόν, δεν μπορούν να υποχρεωθούν να τροποποιήσουν το καθεστώς τους, εάν αποδειχθεί ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, αναπτύσσει απαράδεκτη αναδρομική ισχύ όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά πλαίσια.

53. Σε περίπτωση όμως που κράτος μέλος είχε επιβάλει, σε προγενέστερο χρόνο, την ευθύνη με βάση το δίκαιο περί αποβλήτων σε άλλα πρόσωπα, η μεταφορά του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 στο εσωτερικό δίκαιο θα συνεπάγεται παρέμβαση σε υφιστάμενες έννομες σχέσεις. Το κράτος μέλος, λοιπόν, μπορούσε να προβλέψει ότι η ευθύνη για τα απόβλητα, δυνάμει της οδηγίας περί αποβλήτων, βαρύνει τον κάτοχο, στα χέρια του οποίου το προϊόν έχει καταστεί απόβλητο, ήτοι τον τελευταίο χρήστη των φωτοβολταϊκών πλαισίων. Στην εν λόγω περίπτωση, ο παραγωγός έπρεπε να θεωρήσει ότι είχε μεταβιβάσει στον χρήστη την ευθύνη με βάση το δίκαιο περί αποβλήτων κατά τη μεταβίβαση των φωτοβολταϊκών πλαισίων σε αυτόν και ο ίδιος είχε απαλλαγεί.

54. Πρέπει να ληφθεί ως δεδομένο ότι ένα τέτοιο νομικό καθεστώς συνοδευόταν από σημαντικές οικονομικές συνέπειες: οι παραγωγοί και οι χρήστες φωτοβολταϊκών πλαισίων έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη το ισχύον καθεστώς ευθύνης για τα απόβλητα στις συμφωνηθείσες τιμές. Η ευθύνη του παραγωγού συνεπάγεται υψηλότερες τιμές για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια σε σύγκριση με την ευθύνη του χρήστη, διότι ο παραγωγός πρέπει να συνυπολογίσει τις δαπάνες της μεταγενέστερης διαχειρίσεως των αποβλήτων.

55. Το άρθρο 12, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2012/19 μαρτυρά τούτο ως προς τον ΗΗΕ οικιακής προελεύσεως. Κατά τη διάταξη αυτή, κάθε παραγωγός, όταν διαθέτει ένα προϊόν στην αγορά, πρέπει να παρέχει εγγύηση η οποία να βεβαιώνει τη χρηματοδότηση της διαχειρίσεως των αποβλήτων.

56. Συνεπώς, στο μέτρο που το οικείο κράτος μέλος προέβλεπε αρχικώς ευθύνη των χρηστών, η εκ των υστέρων θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για τα προϊόντα που είχαν διατεθεί ήδη στην αγορά –σε αντίθεση με την προαναφερθείσα περίπτωση παρατάσεως της μετέπειτα μέριμνας[21]– δεν εξειδικεύει ήδη υφιστάμενες υποχρεώσεις. Επίσης, δεν δικαιολογεί την επιβολή νέων υποχρεώσεων τις οποίες θα έπρεπε να προβλέψει ένας συνετός επιχειρηματίας. Αντιθέτως, οι υποχρεώσεις και οι σχετικές δαπάνες μετατίθενται σε μεταγενέστερο χρόνο, κατανεμόμενες μεταξύ διαφόρων οικονομικών φορέων της αγοράς. Ωστόσο, οι φορείς αυτοί δεν μπορούν πλέον να συνυπολογίσουν την εν λόγω επιβάρυνση στις τιμές τους, διότι οι αντίστοιχες συναλλαγές έχουν ήδη ολοκληρωθεί. Επίσης, δεν προβλέπεται αντιστάθμισμα για την επιπρόσθετη αυτή επιβάρυνση των παραγωγών.

57. Επομένως, η θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν διατεθεί ήδη στην αγορά επηρεάζει γεγενημένες έννομες καταστάσεις που δημιουργήθηκαν σε προγενέστερο χρόνο και ήδη ολοκληρωθείσες πράξεις, καθόσον η ευθύνη του παραγωγού δεν είχε προβλεφθεί ακόμη στο εθνικό δίκαιο.

58. Εξάλλου, η Επιτροπή δέχεται εμμέσως την εκτίμηση αυτή, καθόσον επισημαίνει ότι το άρθρο 13 της οδηγίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι θέτει εν αμφιβόλω το κύρος των συμφωνιών που είχαν συνάψει οι χρήστες φωτοβολταϊκών πλαισίων με επιχειρήσεις

[21] Βλ. σημείο 49 των παρουσών προτάσεων.

διαχειρίσεως αποβλήτων πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2012/19 στο εσωτερικό δίκαιο, δυνάμει των τότε ισχυόντων τσεχικών κανόνων. Αν όμως προκύπτει αναδρομικό αποτέλεσμα στην εν λόγω περίπτωση, αντίστοιχη αναδρομικότητα θα υφίσταται και αν οι παραγωγοί επιβαρυνθούν με τις δαπάνες διαθέσεως τις οποίες είχαν αναλάβει οι χρήστες κατά τη συμφωνία περί των τιμών των προϊόντων τους.

β) Διαφορετική μεταχείριση

59. Επιπλέον, κατά την αρχική θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για άλλα είδη ΗΗΕ στην οδηγία 2002/96, με την έκδοση της οδηγίας 2003/108 [22], ο νομοθέτης διασφάλισε ότι οι παραγωγοί δεν θα αναλάμβαναν την ευθύνη όσον αφορά «ιστορικά απόβλητα» συσκευών επαγγελματικής χρήσης που είχαν διατεθεί στην αγορά πριν από τις 13 Αυγούστου 2005.

60. Αντιθέτως, τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να συνδέσουν την ευθύνη για τα ως άνω ιστορικά απόβλητα με την προμήθεια υποκατάστατων προϊόντων και να επιβαρύνουν τους παραγωγούς των νέων αυτών προϊόντων ή τους χρήστες. Εάν η απόρριψη τέτοιων συσκευών δεν συνδυάζεται με προμήθεια νέου προϊόντος, οι σχετικές δαπάνες βαρύνουν, εν πάση περιπτώσει, τους χρήστες. Συναφώς, στην αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2003/108 διαπιστώνεται ότι η υποχρέωση παραλαβής των ΑΗΗΕ που είχαν διατεθεί στην αγορά κατά το παρελθόν δημιουργούσε αναδρομική ευθύνη για την οποία δεν είχε ληφθεί πρόνοια και η οποία ενδεχομένως θα εξέθετε ορισμένους εκ των παραγωγών σε σοβαρούς οικονομικούς κινδύνους.

61. Κατ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, η οδηγία 2003/108 όχι μόνον απέκλειε την αναδρομική ισχύ, αλλά προέβλεπε επίσης μεταβατική περίοδο περίπου ενάμισι έτους.

62. Επομένως, σε σύγκριση με τους εν λόγω παραγωγούς άλλων ειδών ΗΗΕ, οι παραγωγοί φωτοβολταϊκών πλαισίων έτυχαν, σαφώς, δυσμενέστερης μεταχειρίσεως, διότι η ευθύνη τους με βάση το δίκαιο περί αποβλήτων δεν προβλέφθηκε κατόπιν μεταβατικής περιόδου, αλλά ίσχυσε και αναδρομικώς από τις 13 Αυγούστου 2005. Κατά συνέπεια, η θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν διατεθεί ήδη στην αγορά δεν θίγει μόνον την ασφάλεια δικαίου και την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, αλλά και την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως –όπως επισημαίνουν η Γερμανία και η Τσεχική Δημοκρατία.

γ) Η δικαιολόγηση της αναδρομικότητας

63. Η αναδρομική ισχύς μπορεί να γίνει δεκτή, κατ' εξαίρεση, όταν το επιβάλλει ο επιδιωκόμενος σκοπός και εφόσον η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων προστατεύεται δεόντως [23]. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει απαιτήσει, εν μέρει, η αιτιολογία τέτοιων αποφάσεων να εκθέτει τις περιστάσεις που δικαιολογούν το επιδιωκόμενο αναδρομικό αποτέλεσμα [24].

[22] Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6.

[23] Αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 1979, Racke (98/78, EU:C:1979:14, σκέψη 20), της 12ης Νοεμβρίου 1981, Meridionale Industria Salumi κ.λπ. (212/80 έως 217/80, EU:C:1981:270, σκέψη 10), της 13ης Νοεμβρίου 1990, Fédesa κ.λπ. (C-331/88, EU:C:1990:391, σκέψη 45), και της 28ης Νοεμβρίου 2006, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-413/04, EU:C:2006:741, σκέψη 75).

[24] Απόφαση της 1ης Απριλίου 1993, Diversinte και Iberlacta (C-260/91 και C-261/91, EU:C:1993:136, σκέψη 10). Βλ., επίσης, διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 1ης Φεβρουαρίου 1984, Ilford κατά Επιτροπής (1/84 R, EU:C:1984:41, σκέψη 19), αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1991, Crispoltoni (C-368/89, EU:C:1991:307, σκέψη 20), και της 29ης Απριλίου 2004, Sudholz (C-17/01, EU:C:2004:242, σκέψη 36), καθώς και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στις υποθέσεις Crispoltoni (C-368/89, EU:C:1991:125, σημείο 17) και Cargill κατά Επιτροπής (C-248/89, EU:C:1991:141, σημείο 52).

64. Δεδομένου ότι, στην προκειμένη περίπτωση, η έναρξη ισχύος της ρυθμίσεως δεν ορίσθηκε σε χρόνο προγενέστερο της δημοσίευσης της οδηγίας, δεν επιβάλλονται υψηλές απαιτήσεις ως προς τη δικαιολόγησή της. Ωστόσο, λόγω της οικονομικής σημασίας της θεσπίσεως ευθύνης του παραγωγού για φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν διατεθεί ήδη στην αγορά και λαμβανομένης υπόψη της σχετικής διαφορετικής μεταχειρίσεως, η δικαιολόγηση πρέπει να έχει μια ορισμένη βαρύτητα.

Οι σκοποί της ρυθμίσεως

65. Από τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2012/19 δεν προκύπτει κανένας λόγος που να επιβάλλει τη θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν ήδη διατεθεί στην αγορά.

66. Επί της ουσίας, η Γερμανία ορθώς επισημαίνει ότι η θέσπιση ευθύνης του παραγωγού για προϊόντα που έχουν διατεθεί ήδη στην αγορά δεν είναι πρόσφορη για να ενθαρρύνει τους παραγωγούς, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2012/19, να λαμβάνουν πλήρως υπόψη και να διευκολύνουν την επισκευή, την πιθανή αναβάθμιση, την επαναχρησιμοποίηση, την αποσυναρμολόγηση και την ανακύκλωση κατά τον σχεδιασμό των προϊόντων τους. Πιο συγκεκριμένα, οι παραγωγοί δεν γνώριζαν ακόμη, κατά την παρασκευή των προϊόντων που έχουν διατεθεί ήδη στην αγορά, ότι θα αναλάμβαναν, σε μεταγενέστερο χρόνο, την ευθύνη διαχειρίσεως των αποβλήτων. Συνεπώς, το επιχείρημα του Συμβουλίου ότι η αναδρομική θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού είναι αναγκαία για την προώθηση της κυκλικής οικονομίας δεν είναι πειστικό [25].

67. Επίσης, ο σκοπός της ενιαίας ευθύνης του παραγωγού, ο οποίος διακηρύσσεται στην αιτιολογική σκέψη 6 της οδηγίας 2012/19 και συνίσταται στην εξασφάλιση παρόμοιας οικονομικής επιβαρύνσεως, δεν επιτυγχάνεται με τη μεταβολή της ευθύνης για τα προϊόντα που έχουν ήδη διατεθεί στην αγορά κατά τον χρόνο θεσπίσεως της ρυθμίσεως. Αντιθέτως, δημιουργούνται νέες αποκλίσεις ως προς την επιβάρυνση, διότι οι παραγωγοί είχαν συνυπολογίσει ήδη στις τιμές τους το καθεστώς ευθύνης που ίσχυε προηγουμένως σε κάθε κράτος μέλος.

68. Ούτε το ιστορικό θεσπίσεως της οδηγίας 2012/19 παρέχει ενδείξεις σχετικά με τους λόγους για τους οποίους καθιερώθηκε το συγκεκριμένο σύστημα και δεν περιορίσθηκε η ρύθμιση στα φωτοβολταϊκά πλαίσια που θα διατίθενται εφεξής στην αγορά.

69. Η αρχική πρόταση της Επιτροπής δεν προέβλεπε την υπαγωγή των φωτοβολταϊκών πλαισίων στο πεδίο εφαρμογής της σχετικής ρύθμισης [26], το δε Κοινοβούλιο απέρριψε ρητώς την υπαγωγή αυτή κατά την πρώτη ανάγνωση [27]. Επίσης, στο πλαίσιο του Συμβουλίου, ορισμένα κράτη μέλη διαφώνησαν αρχικά [28], αλλά στην κοινή θέση έγινε δεκτή, εν τέλει, η άποψη ότι η εξαίρεση για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια δεν ήταν δικαιολογημένη [29]. Η Επιτροπή εξέλαβε τούτο υπό την έννοια ότι

[25] Παρόμοια η κατάσταση στην απόφαση της 11ης Ιουλίου 1991, Crispoltoni (C-368/89, EU:C:1991:307, σκέψεις 18 και 19).

[26] Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) (Αναδιατύπωση) της 3ης Δεκεμβρίου 2008 [COM(2008) 810 τελικό].

[27] Αιτιολογική σκέψη 10 της θέσεως του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που καθορίσθηκε σε πρώτη ανάγνωση στις 3 Φεβρουαρίου 2011 εν όψει της έγκρισης οδηγίας 2011/…/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) (Αναδιατύπωση) (ΕΕ 2012, C 182E, σ. 50).

[28] Βλ. έγγραφα του Συμβουλίου 16041/09, της 17ης Νοεμβρίου 2009, σ. 2, και 17345/09, της 14ης Δεκεμβρίου 2009, σ. 4.

[29] Κοινή θέση του Συμβουλίου σε πρώτη ανάγνωση εν όψει της έγκρισης οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) (Αναδιατύπωση) – καθορίσθηκε από το Συμβούλιο στις 19 Ιουλίου 2011 (έγγραφο του Συμβουλίου 7906/2/11).

το Συμβούλιο πρότεινε τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια *από την ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος της*[30]. Ωστόσο, δεν υπάρχει ανάλογο μεταβατικό καθεστώς που να περιορίζει, για παράδειγμα, την ευθύνη του παραγωγού στα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατίθενται στην αγορά μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας.

70. Μολονότι η Επιτροπή συνέταξε, κατά τη διάρκεια της νομοθετικής διαδικασίας, μελέτη σχετικά με την προσθήκη των φωτοβολταϊκών πλαισίων στην οδηγία[31], η μελέτη αυτή δεν αφορά την επέκταση της ευθύνης του παραγωγού στα πλαίσια που είχαν ήδη διατεθεί στην αγορά κατά τη θέσπιση της ρυθμίσεως.

71. Ομοίως, το Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή δεν προέβαλαν, στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, πειστικούς λόγους για την αναδρομικότητα της ευθύνης του παραγωγού.

72. Ασφαλώς, υποστηρίζουν ότι, λόγω της διάρκειας ζωής των φωτοβολταϊκών πλαισίων, η οποία ανέρχεται στα 25 έτη, η ευθύνη του παραγωγού θα ανέπτυσσε αποτελέσματα με πολύ μεγάλη καθυστέρηση. Το Κοινοβούλιο υπενθυμίζει, συναφώς, την ανάγκη χρηματοδοτήσεως της διαθέσεως των αποβλήτων. Εντούτοις, η εκτίμηση αυτή δεν δύναται να δικαιολογήσει την αναδρομική παρέμβαση σε συμφωνίες στηριζόμενες σε διαφορετική κατανομή της ευθύνης.

73. Αντιθέτως προς την προαναφερθείσα περίπτωση παρατάσεως της μετέπειτα μέριμνας[32], εάν δεν υφίσταται αναδρομικό αποτέλεσμα δεν συντρέχει και λόγος ανησυχίας για τη δημιουργία χρηματοδοτικού κενού. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τα παλαιότερα φωτοβολταϊκά πλαίσια, η ευθύνη για τις δαπάνες διαχειρίσεως θα στηριζόταν στις εθνικές διατάξεις που μεταφέρουν την οδηγία περί αποβλήτων στο εσωτερικό δίκαιο.

74. Ούτε η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», την οποία επικαλείται η Επιτροπή, θέτει εν αμφιβόλω το ανωτέρω συμπέρασμα. Βεβαίως, η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» μπορεί, όντως, να δικαιολογήσει την ευθύνη των παραγωγών. Εντούτοις, όπως προκύπτει από το άρθρο 14 της οδηγίας περί αποβλήτων, η εν λόγω αρχή καθιστά δυνατή και την ευθύνη του τρέχοντος ή των προηγούμενων κατόχων αποβλήτων –δηλαδή ιδίως των χρηστών.

Η εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων

75. Εξάλλου, ούτε η εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων συνεκτιμήθηκε δεόντως.

76. Δικαίωμα προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης έχει κάθε ιδιώτης όταν η διοίκηση της Ένωσης του έχει δημιουργήσει βάσιμες προσδοκίες. Αντιθέτως, κανείς δεν μπορεί να επικαλεστεί παραβίαση της αρχής αυτής εάν η διοίκηση δεν του έχει δώσει συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις. Ομοίως, όταν ένας συνετός και ενημερωμένος επιχειρηματίας είναι σε θέση να προβλέψει τη θέσπιση μέτρου της Ένωσης ικανού να βλάψει τα συμφέροντά του, δεν μπορεί να επικαλεστεί την αρχή αυτή μετά τη λήψη του εν λόγω μέτρου[33].

[30] Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σύμφωνα με το άρθρο 294 παράγραφος 6 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη θέση του Συμβουλίου όσον αφορά την έκδοση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) [COM(2011) 478 τελικό].

[31] Bio Intelligence Service, Study on Photovoltaic Panels: Supplementing the Impact Assessment for a recast of the WEEE Directive (2011).

[32] Βλ. σημείο 49 των παρουσών προτάσεων.

[33] Αποφάσεις της 11ης Μαρτίου 1987, Van den Bergh en Jurgens και Van Dijk Food Products (Lopik) κατά ΕΟΚ (265/85, EU:C:1987:121, σκέψη 44), της 15ης Ιουλίου 2004, Di Lenardo και Dilexport (C-37/02 και C-38/02, EU:C:2004:443, σκέψη 70), και της 3ης Δεκεμβρίου 2019, Τσεχική Δημοκρατία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (C-482/17, EU:C:2019:1035, σκέψη 153).

77. Ασφαλώς, δεν προκύπτει ότι η διοίκηση της Ένωσης παρέσχε συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις ότι δεν θα θεσπιζόταν ευθύνη του παραγωγού. Αντιθέτως, το άρθρο 13 της οδηγίας 2002/96 προέβλεπε ήδη τη δυνατότητα υπαγωγής των φωτοβολταϊκών πλαισίων στο πεδίο εφαρμογής του.

78. Εντούτοις, στον τομέα της εμπορίας φωτοβολταϊκών πλαισίων, οι παραγωγοί μπορούσαν να στηριχθούν στο εθνικό καθεστώς περί ευθύνης για τα απόβλητα, το οποίο μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο την οδηγία περί αποβλήτων. Το καθεστώς αυτό συνιστούσε συγκεκριμένη διαβεβαίωση στηριζόμενη σε επιταγές της Ένωσης.

79. Δεν προκύπτει ότι ο νομοθέτης έλαβε καθ' οιονδήποτε τρόπο υπόψη την εν λόγω εμπιστοσύνη κατά τη θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που είχαν διατεθεί ήδη στην αγορά, και πάντως οπωσδήποτε όχι την καταβολή κάποιου σχετικού τέλους

80. Επίσης, η διάταξη του άρθρου 13 της προγενέστερης οδηγίας 2002/96, την οποία επισήμαναν τα θεσμικά όργανα και η οποία παρείχε στην Επιτροπή τη δυνατότητα να υπαγάγει τα φωτοβολταϊκά πλαίσια στο προηγούμενο καθεστώς, δεν συνεπαγόταν ότι οι παραγωγοί όφειλαν να θεωρούν αναμενόμενη την αναδρομική ευθύνη του παραγωγού. Πράγματι, η αναδρομική ισχύς διαφέρει θεμελιωδώς από την απλή υπαγωγή στο σύστημα. Η απουσία ευδιάκριτης ανάγκης αναδρομικής ισχύος επιβεβαιώνει την εκτίμηση αυτή.

δ) Παρόμοιες ρυθμίσεις

81. Ωστόσο, τα εμπλεκόμενα θεσμικά όργανα προειδοποιούν ότι η διαπίστωση περί μη επιτρεπτού της αναδρομικότητας του άρθρου 13 της οδηγίας 2012/19, σε σχέση με τα φωτοβολταϊκά πλαίσια, θα θέσει υπό αμφισβήτηση και άλλους κανόνες ευθύνης των παραγωγών στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης περί αποβλήτων.

82. Το επιχείρημα αυτό όμως δεν δύναται να θέσει εν αμφιβόλω τη μέχρι τούδε εκτίμηση σχετικά με την ευθύνη του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια. Αντιθέτως, όταν υφίστανται και άλλες περιπτώσεις απαράδεκτης αναδρομικότητας, η ρυθμιστική αυτή πρακτική πρέπει να εξετάζεται ενδελεχώς.

83. Άλλωστε, δεν αποκλείεται, στις λοιπές περιπτώσεις των οποίων γίνεται επίκληση, η αναδρομικότητα να μπορεί να δικαιολογηθεί κατόπιν ειδικής εξετάσεως των εκάστοτε ρυθμίσεων.

84. Παραδείγματος χάρη, η οδηγία 2000/53/ΕΚ για τα οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους [34] καθιερώνει ευθύνη του παραγωγού όσον αφορά οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους τα οποία είχαν διατεθεί στην αγορά πολύ πριν από την έκδοση της οδηγίας. Εντούτοις, κατά τα φαινόμενα, η επιβάρυνση λόγω της ευθύνης αυτής είναι σχετικά περιορισμένη λόγω της εναπομένουσας αξίας των οχημάτων [35]. Εξάλλου, τα μηχανοκίνητα οχήματα είναι περίπλοκα προϊόντα. Επομένως, οι γνώσεις των παραγωγών ενδέχεται να έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη διαχείρισή τους.

[34] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Σεπτεμβρίου 2000 (ΕΕ 2000, L 269, σ. 34).

[35] Βλ. Commission Staff Working Document, Evaluation of Directive (EC) 2000/53 of 18 September 2000 on end-of-life vehicles, SWD(2021) 60 final, της 15ης Μαρτίου 2021, σ. 57 έως 59.

85. Όσον αφορά την ευθύνη των παραγωγών ηλεκτρικών στηλών και συσσωρευτών, η οποία δεν διαφοροποιείται από χρονικής απόψεως και ρυθμίζεται στο άρθρο 16, παράγραφοι 1 και 6, της οδηγίας περί ηλεκτρικών στηλών [36], μπορεί να προβληθεί ο αυξημένος κίνδυνος που θα υφίστατο σε διαφορετική περίπτωση και συνίσταται στο ενδεχόμενο τα εν λόγω αντικείμενα, τα οποία είναι συχνά σχετικά μικρά, να απορρίπτονται μαζί με τα υπόλοιπα απορρίμματα. Επιπλέον, μια εξατομικευμένη εξέταση του χρόνου κατά τον οποίο διατέθηκαν στην αγορά θα ήταν κατά πάσα πιθανότητα δυσανάλογα δυσχερής και ίσως αδύνατη σε πολλές περιπτώσεις.

86. Ωστόσο, στο πλαίσιο της προκειμένης διαδικασίας, παρέλκει η εκτίμηση επί των εν λόγω ζητημάτων. Ως εκ τούτου, παρέλκει και η ανάπτυξη περαιτέρω συλλογιστικής.

3. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

87. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η θέσπιση της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που έχουν διατεθεί ήδη στην αγορά, βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19, χωρίς επαρκή δικαιολόγηση και χωρίς συνεκτίμηση της εμπιστοσύνης των ενδιαφερομένων, επηρεάζει γεγενημένες έννομες καταστάσεις που δημιουργήθηκαν σε προγενέστερο χρόνο και ήδη ολοκληρωθείσες πράξεις, καθόσον η ευθύνη του παραγωγού δεν είχε ακόμη προβλεφθεί στο εθνικό δίκαιο.

88. Ως εκ τούτου, ο κρίσιμος χρόνος για τον καθορισμό των εννόμων καταστάσεων που πρέπει να προστατευθούν είναι ο χρόνος δημοσιεύσεως της οδηγίας [37], εν προκειμένω, η 24η Ιουλίου 2012. Συναφώς, αντιθέτως προς την άποψη που υποστηρίζουν η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Τσεχική Δημοκρατία, η λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο δεν ασκεί επιρροή, διότι, από τον χρόνο δημοσιεύσεως, οι επιχειρηματίες έπρεπε να αναμένουν ότι το οικείο κράτος μέλος θα ρυθμίσει την ευθύνη για τη διάθεση φωτοβολταϊκών πλαισίων σύμφωνα με την οδηγία.

89. Με αφετηρία αυτό το χρονικό σημείο, τα κράτη μέλη μπορούσαν και όφειλαν να θεσπίσουν την ευθύνη του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια σύμφωνα με το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19.

90. Το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19, λοιπόν, είναι ανίσχυρο λόγω παραβιάσεως της αρχής της μη αναδρομικότητας, καθόσον προβλέπει τη θέσπιση ευθύνης του παραγωγού, μη προβλεπόμενης προηγουμένως στο εθνικό δίκαιο, όσον αφορά φωτοβολταϊκά πλαίσια που είχαν διαθέσει οι παραγωγοί στην αγορά μεταξύ της 13ης Αυγούστου 2005 και της 24ης Ιουλίου 2012.

91. Αντιθέτως, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε, για φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά μετά τη δημοσίευση της οδηγίας 2012/19 στις 24 Ιουλίου 2012, οι δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση τέτοιων πλαισίων που προέρχονται από άλλους χρήστες πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών να χρηματοδοτούνται από τους παραγωγούς δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας.

[36] Οδηγία 2006/66/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Σεπτεμβρίου 2006, σχετικά με τις ηλεκτρικές στήλες και τους συσσωρευτές και τα απόβλητα ηλεκτρικών στηλών και συσσωρευτών και με την κατάργηση της οδηγίας 91/157/ΕΟΚ (ΕΕ 2006, L 266, σ. 1).

[37] Απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, Sudholz (C-17/01, EU:C:2004:242, σκέψη 35).

Β. Δεύτερο προδικαστικό ερώτημα – Επιρροή της εθνικής νομοθεσίας

92. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ζητείται να διευκρινισθεί κατά πόσον η ευθύνη κράτους μέλους για ζημίες που προκλήθηκαν από παράβαση του δικαίου της Ένωσης επηρεάζεται από το γεγονός ότι η αντιβαίνουσα στο δίκαιο της Ένωσης εσωτερική ρύθμιση θεσπίστηκε πριν από την οδηγία από την οποία προκύπτει η προβαλλόμενη παράβαση.

93. Το ερώτημα αυτό υποβάλλεται μόνο για την περίπτωση που το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 επιτάσσει την ευθύνη του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά πριν από την 1η Ιανουαρίου 2013. Από την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα προκύπτει ότι η ευθύνη του παραγωγού πρέπει να θεσπισθεί τουλάχιστον για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια τα οποία οι παραγωγοί διέθεσαν στην αγορά από τις 24 Ιουλίου 2012 και μετά.

94. Είναι αμφίβολο το αν η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά φωτοβολταϊκά πλαίσια που διατέθηκαν στην αγορά μεταξύ της 24ης Ιουλίου 2012 και της 1ης Ιανουαρίου 2013. Πιο συγκεκριμένα, η Vysočina Wind είχε θέσει σε λειτουργία την ηλιακή μονάδα παραγωγής ενέργειας ήδη από το 2009. Ωστόσο, δεν μπορεί να αποκλειστεί με απόλυτη βεβαιότητα το ενδεχόμενο η επιχείρηση να απέκτησε και να εγκατέστησε ορισμένα φωτοβολταϊκά πλαίσια κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου.

95. Επί της ουσίας, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, εκ πρώτης όψεως, η τσεχική ρύθμιση δεν αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι αφορά την περίοδο πριν από τη λήξη της περιόδου μεταφοράς της οδηγίας 2012/19 στο εσωτερικό δίκαιο. Κατά τον χρόνο εκείνο, τα φωτοβολταϊκά πλαίσια υπάγονταν στο γενικό καθεστώς του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας περί αποβλήτων, το οποίο είχε μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο με την τσεχική ρύθμιση. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, προβλέπει ρητώς ότι το κόστος διαχειρίσεως των αποβλήτων βαρύνει τον αρχικό παραγωγό αποβλήτων, τον τρέχοντα κάτοχο ή τους προηγούμενους κατόχους αποβλήτων. Βεβαίως, το άρθρο 14, παράγραφος 2, προβλέπει τη θέσπιση ευθύνης του παραγωγού, αλλά τούτο συνιστά μόνο μια εναλλακτική λύση την οποία τα κράτη μέλη δύνανται, αλλά δεν οφείλουν να επιλέξουν.

96. Επομένως, παράβαση του δικαίου της Ένωσης μπορεί να προκύπτει, το πολύ, από την πρωθύστερη εφαρμογή της οδηγίας 2012/19. Πράγματι, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο μιας οδηγίας, τα κράτη μέλη οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία σκοπού [38].

97. Πάντως, η τσεχική ρύθμιση δημοσιεύθηκε ήδη στις 30 Μαΐου 2012, ήτοι δύο σχεδόν μήνες πριν από τη δημοσίευση, στις 24 Ιουλίου 2012, της οδηγίας 2012/19. Κατά τον χρόνο εκείνο, η οδηγία δεν ίσχυε ακόμη και δεν μπορούσε να θεμελιώσει υποχρεώσεις για την Τσεχική Δημοκρατία [39].

98. Εντούτοις, η υπό κρίση υπόθεση μαρτυρεί ότι δεν αρκεί η τυπική προστασία των σκοπών κανονιστικής ρυθμίσεως της Ένωσης κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, η οδηγία 2012/19 εκφράζει έναν πολιτικό συμβιβασμό μεταξύ του

[38] Αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628, σκέψη 45), της 11ης Σεπτεμβρίου 2012, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ. (C-43/10, EU:C:2012:560, σκέψη 57), και της 13ης Νοεμβρίου 2019, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė (C-2/18, EU:C:2019:962, σκέψη 55).

[39] Βλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628, σκέψη 41).

Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου, ο οποίος πραγματοποιήθηκε την 21η Δεκεμβρίου 2011 [40]. Συνεπώς, κατά τη θέσπιση του εθνικού καθεστώτος, η Τσεχική Δημοκρατία γνώριζε τους σκοπούς της κανονιστικής ρυθμίσεως που επρόκειτο να τεθεί σε ισχύ μετά από σύντομο χρονικό διάστημα. Η καταστρατήγηση μιας τέτοιας ρυθμίσεως και η σοβαρή διακύβευση των σκοπών της θα αντέβαινε στην αρχή της καλόπιστης συνεργασίας με την Ένωση. Πράγματι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ, τα κράτη μέλη απέχουν από τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου ικανού να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των στόχων της Ένωσης [41].

99. Δεδομένου ότι, βάσει του τσεχικού καθεστώτος, οι χρήστες πρέπει να αναλάβουν εκ προοιμίου τις δαπάνες διαθέσεως των φωτοβολταϊκών πλαισίων, η σχετική εθνική ρύθμιση δύναται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τον σκοπό περί της ευθύνης του παραγωγού για τα εν λόγω πλαίσια, όπως θεμελιώνεται στο άρθρο 13 της οδηγίας 2012/19. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δηλαδή, οι παραγωγοί απαλλάσσονται πλήρως, ή τουλάχιστον κατά κύριο λόγο, από τις δαπάνες διαθέσεως για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια.

100. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι κράτος μέλος θεσπίζει, πριν από την έκδοση οδηγίας, ρύθμιση η οποία είναι ασυμβίβαστη προς την οδηγία και θέτει σε σοβαρό κίνδυνο τους σκοπούς της μπορεί να θεμελιώσει την ευθύνη του για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες εξ αυτού του λόγου. Τέτοια ευθύνη στηρίζεται σε παραβίαση του καθήκοντος καλόπιστης συνεργασίας που απορρέει από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ. Η ευθύνη αυτή μπορεί να ανακύπτει όταν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης που μετείχαν στη νομοθετική διαδικασία είχαν καταλήξει ήδη, πριν από τη θέσπιση της εθνικής ρυθμίσεως, σε πολιτική συμφωνία σχετικά με τη νέα κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης και η συμφωνία αυτή ήταν γνωστή στο κράτος μέλος.

101. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκτιμήσεις που αφορούν την αναδρομική ισχύ της ευθύνης του παραγωγού για τα φωτοβολταϊκά πλαίσια και τις υποχρεώσεις καλόπιστης συνεργασίας με βάση την πολιτική συμφωνία που συνήφθη κατά τη νομοθετική διαδικασία εγείρουν αμφιβολίες ως προς τον κατάφωρο χαρακτήρα της παραβάσεως της τσεχικής νομοθεσίας σε σχέση με τις υποχρεώσεις καλόπιστης συνεργασίας [42]. Η κατάφωρη παράβαση θα προϋπέθετε ότι η Τσεχική Δημοκρατία υπερέβη, κατά τρόπο πρόδηλο και σοβαρό, τα όρια που επιβάλλονται στη διακριτική της ευχέρεια [43]. Πάντως, δεν είναι πρόδηλο ότι η αναδρομικότητα δεν πρέπει να εκτιμάται –όπως υποστηρίζει η Τσεχική Κυβέρνηση– με βάση τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο [44], αλλά με βάση την ημερομηνία δημοσίευσης της οδηγίας [45]. Επίσης, δεν υφίσταται, μέχρι σήμερα, σχετική νομολογία η οποία να προσδιορίζει τις υποχρεώσεις καλόπιστης συνεργασίας των κρατών μελών πριν από τη δημοσίευση οδηγίας. Εν τέλει, όμως, παρέλκει η κρίση σχετικά με τον χαρακτηρισμό τυχόν παραβάσεως, καθόσον δεν έχει ζητηθεί τέτοια διευκρίνιση στο πλαίσιο της προκειμένης υποθέσεως και, πιθανότατα, δεν ασκεί καμία επιρροή το εν λόγω ζήτημα [46].

[40] Πέμπτο σημείο του νομοθετικού ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2012, σχετικά με τη θέση του Συμβουλίου σε πρώτη ανάγνωση ενόψει της εκδόσεως της οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ) (αναδιατύπωση) [07906/2/2011 – C7-0250/2011 – 2008/0241(COD)].

[41] Βλ. αποφάσεις της 5ης Μαΐου 1981, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (804/79, EU:C:1981:93, σκέψη 28), και της 2ας Ιουνίου 2005, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-266/03, EU:C:2005:341).

[42] Βλ. αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du pêcheur και Factortame (C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψη 51), της 26ης Ιανουαρίου 2010, Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, EU:C:2010:39, σκέψη 30), και της 25ης Μαρτίου 2021, Balgarska Narodna Banka (C-501/18, EU:C:2021:249, σκέψη 113).

[43] Αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du pêcheur και Factortame (C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψη 55), και της 4ης Οκτωβρίου 2018, Kantarev (C-571/16, EU:C:2018:807, σκέψη 105).

[44] Βλ. απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2019, E.B. (C-258/17, EU:C:2019:17, σκέψη 53).

[45] Βλ. σημείο 88 των παρουσών προτάσεων.

[46] Βλ. σημείο 94 των παρουσών προτάσεων.

V. Πρόταση

102. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

1) Στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19/ΕΕ, σχετικά με τα απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (ΑΗΗΕ), απαγορεύει στα κράτη μέλη να επιβαρύνουν τους χρήστες, και όχι τους παραγωγούς, με τις δαπάνες για τη συλλογή, την επεξεργασία, την ανάκτηση και την περιβαλλοντικώς ορθή διάθεση των φωτοβολταϊκών πλαισίων που διατέθηκαν στην αγορά μετά τη δημοσίευση της οδηγίας στις 24 Ιουλίου 2012 και προέρχονται από άλλους χρήστες πλην των ιδιωτικών νοικοκυριών.

   Αντιθέτως, το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/19 είναι ανίσχυρο, καθόσον προβλέπει τη θέσπιση ευθύνης του παραγωγού, μη προβλεπόμενης προηγουμένως στο εθνικό δίκαιο, όσον αφορά φωτοβολταϊκά πλαίσια που οι παραγωγοί διέθεσαν στην αγορά μεταξύ της 13ης Αυγούστου 2005 και της 24ης Ιουλίου 2012. Στο μέτρο αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να επιβαρύνουν τους χρήστες με τις σχετικές δαπάνες.

2) Στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το γεγονός ότι κράτος μέλος θεσπίζει, πριν από την έκδοση οδηγίας, ρύθμιση η οποία είναι ασυμβίβαστη προς την οδηγία και θέτει σε σοβαρό κίνδυνο τους σκοπούς της μπορεί να θεμελιώσει την ευθύνη του για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες εξ αυτού του λόγου. Μια τέτοια ευθύνη στηρίζεται σε παράβαση του καθήκοντος καλόπιστης συνεργασίας που απορρέει από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ. Η ευθύνη αυτή μπορεί να ανακύπτει όταν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης που μετείχαν στη νομοθετική διαδικασία είχαν καταλήξει ήδη, πριν από τη θέσπιση της εθνικής ρυθμίσεως, σε πολιτική συμφωνία σχετικά με τη νέα κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης και η συμφωνία αυτή ήταν γνωστή στο κράτος μέλος.